http://www.rbseonline.com

कुल छपे पृष्ठों की संख्या -04
कुल छपे प्रश्नों की संख्या -20

नामांक ROLL NO. **BSS-X-3**

अर्द्ध वार्षिक परीक्षा, 2017-18

कक्षा - 10 X

समय : 3¼ घण्टे | विषय - संस्कृतम् | पूर्णांक : 70

निर्देश : (1) सर्वे प्रश्ना: अनिवार्या:।

1. अधोलिखितस्य गद्यांशस्य सप्रसंग हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5

प्रतापस्य चिन्तां विभाव्य 'भामाशाह' नामा कश्चित् श्रेष्ठी किमपि महत्कार्य कर्तुं काल: समायात: इति भावितवान्। स: प्रतापं निकषा गत्वा उवाच- "प्रभो! अहं भवद्वंशस्य सेवक:, मम हस्ते प्रभूतं धनं विद्यते। तेन भवान् पंञ्च विशतिसहस्त्रसैनिकान् द्वादश वर्ष पर्यन्तं पालयितुं प्रभविष्यति" इति। तदा प्रताव उवाच- "अहं नैतद्धनं स्वीकृतुं शक्नोमि, एतद् धनं भवता अर्जितमस्ति"। तदा भामाशाह: प्रावोचत्- "नैतद्धनं परकीयम्। देशरक्षार्थं मया अर्जित मिदं धनं यदि सहायकं भवेत् तर्हि मम जीवनं सार्थक भविष्यति" इति। भामाशाहस्य वचनं श्रुत्वा प्रतापस्य मन: असीमसान्त्वानाम् आप्तवान्।

अथवा

सत्यं वद। धर्मं चर। स्वाध्यान्मा प्रमद:। सत्यात्र प्रमदितव्यम्। धर्मात्र प्रमदितव्यम्। भूत्यै न प्रमदितव्यम्। स्वाध्याय-प्रवचनाभ्यां न प्रमदितव्यम्। देवपितृ कार्याभ्यां न प्रमदितव्यम्। मातृदेवो भव। पितृदेवो भव। आचार्यदेवो भव। अतिथिदेवो भव। यानि अनवधामि कर्माणि तानि सेवतिव्यानि नो इतराणि।

2. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंग हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5

विद्या विवादाय धनं मदाय शक्ति: परेसां परपीडनाय।
खलस्य साधोर्विपरीतमेतत्, ज्ञानाय, दानाय च रक्षणाय।।

अथवा

गुणै: गौरवमायाति नोच्चै: आसनमास्थित:।
प्रासाद शिखरस्थोऽपि काको न गरुडायते।।

3. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंग संस्कृत व्याख्यां करोतु- 4

अपि स्वर्णमयी लंङ्का न मे लक्ष्मण रोचते।
जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादीप गरीयसी।।

अथवा

मानं मनीषिता मैत्री मरुदुष्णं मरीचिका।
मृगा: मूर्ध्नि मनुष्याणाम् उष्णीषं प्रमुखम्भरौ।।

4. अधोलिखितस्य नाट्यांशस्य सप्रसंग संस्कृत-व्याख्यां करोतु- 3

प्रताप: - (साश्चर्यम्) किम् इदं भवान् करोति? भवदीया सम्पति: कथं मदीया? किम् एतेन न मे अपमान:? न अहंतां सम्पतिं पुनरादास्यामि।

कृ.प.उ.

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

भामाशाह:- (सविनयम्) महाराज! न अहम् अपमानं करोमि। का तुच्छसेवके शक्ति: यया असौ तथा दु:साहसं कुर्यात्। गृह्यतां महाराज! गृह्यताम्!!

देश-धर्मयो: रक्षा विधीयताम्।

प्रताप:- (सहर्षम आदाय) धन्य: असि मन्त्रिवर्य! धन्य:! त्वदीया जननी धन्या। कथ्यतां तु अभिन्नहृदय! अस्यां कियती सम्पति:?

अथवा

राजा- किमर्थं प्रतिषिद्धा: स्म:?

प्रथमा- शृणोतु महाराज:! एषाऽपराजिता नामौषधिरस्य जातकर्मसमये भगवता मारीचेन दत्ता। एतां किल माता पितरावात्मानं च वर्जयित्वाऽपरो भूमपतितां न गृह्णाति।

राजा- अथ गृह्णाति?

प्रथमा- ततस्तं सर्पो भूत्वा दशति।

राजा- भवतीभ्यां कदाचिदस्या: प्रत्यक्षीकृता विक्रिया?

उभे- अनेकश:।

5. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु केषांचन षट् प्रश्नानामुतराणि संस्कृतमाध्यमेन लिखतु-½×6=3

(i) भामाशाह: किम् आदाय प्रतापस्य समीपम् आगच्छति?
(ii) विद्याया: प्रकारद्वयं किमस्ति?
(iii) मम किं करणीयम्?
(iv) सर्वे जन्तव: केन तुष्यन्ति?
(v) केन सह प्रतापस्य अनेकवारं युद्धम् अभवत्?
(vi) कातर: युद्धे किं कुर्यात्?
(vii) स्वामी केशवानन्दस्य जीवनं कस्य निदर्शनमस्ति?
(viii) अस्माभि कुत्र चरणीयम्?

6. रेखांकित पदमाधृत्य प्रश्न निर्माणं करोतु- 1×3=3

(i) भारतमाता नानातीर्थै: रमणीया। 1
(ii) व्रतदानयज्ञै: देवा प्रसन्ना:। 1
(iii) निजसौख्यं न मननीयम्। 1

7. प्रश्नपत्रादतिरिच्य स्वपाठ्य पुस्तकात् श्लोक द्वयं लिखतु। 1½×2=3

8. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारित प्रश्नाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखतु-

अस्मिन संसारे असंख्या: भाषा: सन्ति। तासु भाषासु संस्कृत भाषा सर्वोत्तमा [illegible] संस्कृता परिष्कृता दोषरहिता भाषा एव संस्कृत भाषा कथ्यते। इयमेव भाषा देववाणी, गीर्वाणगी:, सुखाणी इत्यादिभि: शब्दै संबोध्यते। एतानि नामामि एव अस्या: भाषाया: महत्वं सूचयन्ति।

संस्कृतभाषा जगत: सर्वासां भाषाणां जननी अस्ति। सर्वभाषाणां मूलरूप [illegible] एतस्या आवश्यकता भवति। यादृशं महत् साहित्यं संस्कृत-भाषाया: अस्ति तादृशं अन्यासां भाषाणां नास्ति। अस्यामेव भाषायां ब्राह्मण-ग्रन्था: आरण्यका: अध्यात्मविषय प्रतिपादिका उपनिषद:, वेदादयश्च सन्ति। आदिकाव्यं रामायणं वीरकाव्यं महाभारतमपि संस्कृतस्य गौरवं वर्धयत:। अनयो: ग्रन्थयो: विषयं गृहीत्वा एव विशालस्य (संस्कृत)

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

1×7=7

साहित्यस्य रचना संजाता।

(क) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत:।

(ख) सर्वोत्तमा भाषा का विद्यते?

(ग) सर्वभाषाणां मूलरूपं ज्ञानाय कस्या: आवश्यकता भवति?

(घ) कीदृशी भाषा संस्कृतभाषा कथ्यते?

(ङ) संस्कृतभाषा कै: शब्दै: संबोध्यते?

(च) अस्मिन गद्यांशे 'असंख्या:' इति विशेषणपदस्य विशेष्यं किम्?

(छ) "संस्कृतभाषा सर्वोत्तमा विद्यते" इत्यत्र क्रियापदं किम्?

9. अधोलिखित पदयो: सन्धि विच्छेदं कृत्वा सन्धे नामापि लिखत- 1×3=3

(i) दिगम्बर: (ii) नायक: (iii) एकैक:

10. अधोलिखित रेखांकित पदेषु समस्त पदानां विग्रहम् अथवा विग्रह पदानां समासं कृत्वा समासस्य नामापि लिखतु- 1×3=3

(i) इदं स्थानं निर्जलम् अस्ति। (ii) त्रिनेत्रधारी न च शूलपाणि।

(iii) अल्पानां वस्तुनां संहति: कार्य साधिका भवति।

11. अधोलिखित रेखांकित पदेषु विभक्तिं तत् कारणम् च लिखतु- 1×3=3

(i) हनुमते नम:। (ii) अलं विवादेन।

(iii) पिता पुत्रे स्निह्यति। rbseonline.com

12. कोष्ठकेषु प्रदत- प्रकृति प्रत्ययानुसारं शब्द निर्माणं कृत्वा रिक्त स्थानामि पूरियत्वा-

(i) अस्माभि: अनुशासनं ....। (पाल्+अनीयर)

(ii) तस्य माता .... अस्ति। (चतुर+टाप्) 1×2=2

13. अधोलिखित वाक्ययो: रेखांकित पदेषु प्रकृतिं प्रत्ययं च पृथक कृत्वा लिखतु-

(i) अद्य अस्माकं वार्षिकी परीक्षा आरभ्यते।

(ii) बुद्धिमान् नर: सर्वत्र: मानं लभते। 1×2=2

14. मंजुषायां प्रदतै: अध्यय पदै: रिक्त स्थानानि पूरयित्वा लिखतु- 1×3=3

पुरा, सहितों, यथा उच्चै:

(i) .... गायति स: गायक:। (ii) .... संस्कृतभाषा जनभाषा आसीत्।

(iii) .... क्रियां न विदधीत।

15. अधोलिखित वाक्यानां वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा लिखतु- 1×3=3

(1) अहं ग्रामं गच्छामि। (2) सीतया पुस्तकं पठयते्।

(3) शीलया हस्यते।

16. घटिका चित्र सहायतया अंकानां स्थाने संस्कृत शब्देषु समय-लेखनं करोतु-1×3=3

(i) (5.15 प्रात:) मम जनक: .... वादने जयपुरं गमिष्यति।

(ii) (10.45 प्रात:) भाषण प्रतियोगिता .... आरम्भत!

(iii) (12.30 मध्याह्ने) .... वादने जयपुरात् गृहम् आगच्छामि।

17. स्वं सोमेशं मध्य राजकीय उच्च मा. वि. रामपुरस्य प्रधानाचार्याय अस्वस्थता कारणात् त्रिदिवसस्य अवकाशार्थं संस्कृते प्रार्थना पत्र लिखतु। 4

कृ.प.उ.

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

अथवा

भवान् गणेश: अस्ति। भवत: ग्रामे कार्तिक पूर्णिमायां दिवसे संस्कृत नाटकस्य मञ्चनम् भविष्यति। तदर्थं स्वमित्रम् गोविन्दं प्रति लिखितं आमन्त्रण पत्रं मञ्जूषा पद सहायतया पूरयित्वा पुन: उत्तर-पुस्तिकायां लिखत। ½×8=4

मञ्जूषा- मञ्चनं, परीक्षाकक्षम्, गोविन्दं, कालिदास, प्रणामं करिष्यामि, द्रष्टुम्, ग्रामे

....

दिनाङ्क:..........

प्रिय मित्र ....

अत्र कुशलं तत्रास्तु। अस्माकं .... दिनाङ्कत: 15.12.17 दिनाङ्क 16.12.17 पर्यन्तं .... विरचितं नाटकस्य .... भविष्यति। अस्मिन् नाटके अहं यक्षस्य अभिनयं .... । भवान् द्रष्टुम आगमिष्यति। तत् .... आगच्छतु। सर्वेभ्य: वृद्धेभ्य: .... निवेधताम्।

भवत: मित्रम्

गणेश:

18. मञ्जूषात: उचितानि पदानि चित्वा अधोलिखत "मातापुत्रयो: संवादं" लिखत।

मञ्जूषा- धनं, शर्करां, पीत्वा, अरब, द्विदलं च, करोषि, दुग्धं, आनयामि।

½×8=4

माता - कनक! किं .... त्वम्।

कनक: - पाठं पठामि ....

माता - दुग्धं पीतवान्?

कनक: - .... नैव पीतम्।

माता - तर्हि दुग्धं .... आपणं गच्छसि किम्।

कनक: - अम्ब! किम् .... तत:।

माता - वत्स! आपणं गत्वा लवणं, ... तण्डुलान्, गुंड, ... आनय!

कनक: - तर्हि शीघ्रं .... स्यूतं च ददातु अम्ब!

19. अधोलिखित वाक्येषु केषाञ्चनं चतुर्णां वाक्यानां संस्कृतभाषाया अनुवादं-1+1+1+1=4

(i) तुम वहाँ जाकर पढ़ो। (ii) वृद्ध पैर से लँगड़ा है।

(iii) यह कार्य करने योग्य है। (iv) पिता पुत्र के साथ गाँव गया।

(v) गंगा नदियों में पवित्र है। (vi) विद्या विनम्रता प्रदान करती है।

20. अधोलिखित वाक्यानि क्रमरहितानि सन्ति। यथाक्रमं संयोजनं कृत्वा लिखतु-½×6=3

(i) स: प्रतिदनं बहून् पशून् हत्वा खादति स्म।

(ii) एकदा यदा शशकस्य क्रम: आगत:, तस्य विलम्बागमनेन सिंह: कुपित: जात:।

(iii) सिंह: जले स्वप्रतिबिम्बं दृष्ट्वा तस्मिन् कूपे अकूर्दत्।

(iv) कस्मिंश्चित् वे एक: सिंह: वसति स्म।

(v) तदा चतुर: शशक: सिंह कूपस्य समीपम् अनयत्।

(vi) अत: लोके प्रसिद्धं 'बुद्धिर्यस्य बलं तस्य' इति।

BSS-X-3

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com